

שאלה

שלום הרב, אני נמצא בבידוד בחדר ללא חלון הפונה לרשות הרבים. האם אני יכול להדליק נרות בחדרי, כך שבעצם רק אני אראה את הנרות?

תשובה

כדי להשיב על שאלה זו עלינו לברר האם פרסום הנס הוא חלק מההגדרה הבסיסית של המצווה, ובלעדיו לא ניתן לקיים את המצווה, או שמא הוא רק תוספת (חשובה מאוד כמובן) למצווה, בעוד עיקר המצווה הוא עצם ההדלקה.

הדלקה מאוחרת

ננסה לברר שאלה זו דרך סוגיה העוסקת בזמן ההדלקה. הגמרא (שבת כא ע"ב) אומרת: מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק.

כלומר, זמן מצוות נר חנוכה הוא "משתשקע חמה" ועד "שתכלה רגל מן השוק", דהיינו כחצי שעה. הראשונים דנו האם מי שלא הדליק בפרק הזמן הזה יכול להדליק מאוחר יותר. הרמב"ם (חנוכה פ"ד ה"ה) פוסק שלא ניתן להדליק לאחר זמן זה, אולם ראשונים אחרים חולקים על כך וסוברים שניתן להדליק מאוחר יותר מטעמים שונים (עיינו בספרי חנוכה – הלכה ממקורה, עמ' 92 ואילך):

- ייתכן שהביטוי "משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק" מגדיר את משך הזמן שהנרות צריכים לדלוך (חצי שעה), אולם אין הגבלה לזמן שבו אפשר להדליק במהלך הלילה (תוספות, רא"ש).
- ייתכן שהזמן שכתוב בברייתא הוא רק הזמן לכתחילה, ובדיעבד ניתן להדליק כל הלילה (רשב"א).
- ייתכן שהגבלה על זמן ההדלקה היא דווקא כאשר מדליקים בחוץ, אך אם מדליקים בפנים יש פרסום הנס לבני הבית – ניתן להדליק גם מאוחר יותר (ר"י).
- עוד ייתכן שכיום אנשים נמצאים ברחובות עד שעה מאוחרת יותר, ולכן הזמן שבו "תכלה רגל מן השוק" מאוחר יותר.

נשים לב להבדלים בין הסיבות: לפי שתי הסיבות הראשונות, הדלקה לאחר חצי שעה היא הדלקה בדיעבד, אולם היא אפשרית במשך כל הלילה, על אף שלא יהיה מי שייראה את הנרות. לפי שתי הסיבות האחרונות, הדלקה לאחר חצי שעה אפשרית לכתחילה (כיוון שעדיין יש בזמן זה פרסומי ניסא), אולם היא אפשרית רק כאשר יש פרסומי ניסא (לבני הבית או לבני רשות הרבים).

האם צריך שבני הבית יהיו ערים?

להלכה, השולחן ערוך (תרע"ב, ב) פוסק שלכתחילה יש להדליק בזמן (דהיינו בשקיעה או בצאת הכוכבים, ולכל הפחות בזמן שאנשים עדיין מסתובבים ברחובות), אולם בדיעבד ניתן לסמוך על שיטת התוספות והרא"ש ולהדליק כל הלילה, עד עלות השחר (סיבה א'). מכאן נראה שניתן להדליק גם אם אין אנשים ערים בבית או ברחוב בשעת ההדלקה.

לעומתו, הרמ"א (שם) פוסק מעיקר הדין כדעת ר"י, שהסיבה שניתן להדליק מאוחר היא שכאשר מדליקים בפנים יש פרסומי ניסא לבני הבית לא חייבים להקפיד להדליק לפני שתכלה רגל מן השוק. מכאן נראה שאם אין אנשים ערים בבית או בחוץ, אין להדליק נרות (בברכה).

הדלקת נרות בבידוד

לאור האמור עד כה נראה שמי שמדליק בשעה מאוחרת שבה אין אנשים ברחוב ואין אנשים ערים בבית, או במציאות של חולה קורונה שנמצא בבידוד ומדליק לבדו ואין אנשים רואים אותו – דינו תלוי בהבדל שבין השולחן ערוך והרמ"א. השולחן ערוך הסתמך על סיבה א', שבדיעבד זמן ההדלקה הוא כל הלילה, ולא הגביל זאת בכך שיהיה פרסומי ניסא בזמן ההדלקה.

לכן לשיטתו ניתן בדיעבד להדליק בברכה כל הלילה, אפילו אם בני הבית ישנים. אם כך, לכתחילה יש להדליק בזמן (שקיעה או צאת הכוכבים, בהתאם למנהג של כל אחד), ואם לא יכול להדליק בזמן ידאג להדליק בזמן שעדיין יש אנשים ברחוב או אנשים ערים בבית, ואם אין אפשרות כזו – יכול להדליק בברכה גם אם הוא היחיד שייראה את הנרות. וכך פוסק הרב עובדיה יוסף (חזון עובדיה חנוכה, עמ' 10-10), שנכחות בני הבית היא הידור בלבד, ואפשר מעיקר הדין לברך גם כשכל בני הבית ישנים.

אולם על פי העולה מדברי הרמ"א, הסיבה שניתן להדליק בשעות מאוחרות, כשאין מי שנמצא ברחוב, היא שההדלקה בשעות אלה מיועדת לבני הבית (סיבה ג'). לכן, אם יש מבני ביתו ערים – ידליק בברכה, ואם לאו ידליק בלי ברכה, וכך פוסקים המשנה ברורה (ס"ק יא (ומרן הרב קוק זצ"ל) בשירו על הלכות חנוכה, הובא בספרי הלכה ממקורה – חנוכה, בתוספת ביאור, עמ' 349).

אולם פוסקים אשכנזים רבים חולקים על המשנה ברורה. הרב פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, או"ח, ח"ד, סימן ק"ה אות ז) מסביר שפרסום הנס איננו חלק מהגדרת המצווה. הגדרת המצווה היא להדליק נר חנוכה, וישנו דין נוסף שההדלקה תהיה באופן שיש בו פרסום. לכן גם אם אין אפשרות לפרסם לאחרים (כי כולם ישנים, או שהוא נמצא במקום מבודד) אפשר להדליק כל הלילה ולברך (והוא מדמה זאת למגילה, שלכתחילה צריך לקרוא בעשרה בגלל פרסום הנס, אבל אם אין, קוראים גם ביחיד).

יש להוסיף על כך, שייטכן שפרסום הנס הוא גם עבור עצמו, ולכן גם אם אין אנשים ערים בבית יכול להדליק נרות בברכה, וכן כתב המשנה ברורה בשער הציון (שם) בשם החמד משה, שאין תנאי שמחייב שתהיה נוכחות של אנשים נוספים מלבד המדליק בזמן ההדלקה, שהרי גם אדם שנמצא במקום מבודד מדליק בברכה, ומוכח שבשעת הצורך די בפרסומי ניסא למדליק עצמו. וכן דעת הרב ואזנר (קובץ מבית לוי ח"י עמ' ב (והגרש"ז) (הובא שם בחזון עובדיה עמ' סה, ובשלמי מועד עמ' ריח). לכן, אמנם לכתחילה טוב שיהיה מישהו ער מבני הבית, אולם יש סיבות טובות למי שמדליק ומברך למרות שכולם ישנים.

זאת ועוד: הצורך בכך שבני הבית יהיו ערים נאמר רק לגבי מי שמדליק מאוחר. מי שמדליק בזמן, בוודאי צריך להדליק בברכה אפילו אם הוא לבד, כיוון שזוהי עיקר התקנה ויש בכך פרסום הנס לעצמו (שו"ת אגרות משה שם; הגרש"ז אויערבך, מבקשי תורה תשנ"ו, עמ' טז אות י; הרב אלישיב, שבות יצחק, חנוכה פ"ד, עמ' פח).

הלכה למעשה

לאור האמור, מי שנמצא בבידוד בחדר ללא חלון לרשות הרבים יכול להדליק נרות בברכה, גם אם אף אחד מלבדו לא יראה את הנרות, בין אם הוא מדליק בזמן ובין אם הוא מדליק מאוחר. אך לכתחילה טוב שידליק בזמן, וכך יצא ידי כל הדעות. כמובן, שיש להעדיף לשים את הנרות בחלון או במקום שבני הבית יראו את הנרות, וכך מרוויחים גם את פרסום הנס לאחרים.

אם בני הבית מדליקים עבורו – יוצא ידי חובה ואיננו צריך להדליק נרות (על אף שהוא בחדר נפרד, הרי סוף סוף זהו ביתו, וגם יוצא לעתים לשירותים וכו'). אולם למנהג האשכנזים בכל זאת רצוי שהוא ידליק בעצמו בחדרו.

אם ממילא יוצא לעתים לשירותים וכדומה, יכול לבקש מבני הבית להסתגר בחדר מסוים או בחוץ לכמה דקות, ולהדליק בפתח הבית (במקום שבו מותר לו להיות על פי הנחיות משרד הבריאות), והם יכולים לשמוע אותו (ואם מי שנמצא בבידוד הוא אב המשפחה והוא מדליק חנוכייה אחת עבור כולם, הרי שהם יכולים לשמוע אותו מרחוק ולצאת בכך, ואף אם לא שמעו את הברכות יצאו בהדלקתו).

כאשר אנחנו מדליקים נרות בחנוכה, צריכים אנו לחשוב כיצד מאירים גם לאחרים. אור החנוכה מאיר לכלל ישראל, וככל שנדאג לכך שהאור יאיר לכל אדם מישראל, כך ישרה אור ה' על כל אחד ואחד מאתנו באופן מלא. צריכים תמיד לזכור: גם מי שנמצא בבידוד – לא נמצא לבד. כמובן, שה' נמצא אתו, אולם, מצווה גדולה לחשוב ולזכור את הנמצאים בבידוד או אנשים אחרים הנמצאים לבד – להתקשר אליהם, לשמח אותם ולזכות יחדיו באור הנפלא הבוקע מנרות החנוכה.